

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Искра Спасова Белева,
Институт за научни изследвания на БАН, секция "Макроикономика"
Научна специалност на хабилитация:
„Народно стопанство (вкл. регионална икономика и стопанска история)“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление: 3.8.Икономика
докторска програма : Политическа икономия"

Автор: Петко Нажад Мирин

Тема: „ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА КОМПЕНСИРАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО В
РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ДОХОДА ЧРЕЗ ДЕЙНОСТИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ
СОЦИАЛЕН ФОНД“

Научен ръководител: проф. д-р Пламен Димитров Чипев, катедра Икономически науки,
ПУ.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Основание за представяне на становището е участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед Р33-3469 /13.07.2016 г / на Ректор на ПУ "Паисий Хилендарски". Наборът от документи, представен ми като член на научното жури включва дисертационен труд, автореферат, автобиография, протоколи от издържани изпити, протоколи от обсъждания и приемане на дисертационния труд, списък на публикациите, декларация за оригиналност и достоверност, молба до ректора за откриване на процедура, заповед за зачисляване и заповед за отчисляване, копия на дипломи и др. - общо 17 на брой. Представените документи съответстват на изискванията на правилника на ПУ.

Петко Нажад Мирин се е обучавал в докторска програма към *катедра Икономически науки на ПУ* по научна специалност "Политическа икономия" в редовна форма за периода 03.2013 - 03.2016 г. Докторантът получава магистърска степен през 2011 г. в същия университет по специалност „Международна търговия“. Като позитивен момент от обучението в докторската програма следва да се отбележи активното му участие в редица онлайн курсове по проблеми на политическата икономия през 2014 г. („Оформяне на света: критически подход към политическата икономия“ лектор проф. д-р Richard Griffiths, у-т Лайден; „Introduction to Neuroeconomics: how the brain makes decisions“ лектор проф. Василий Ключарев, „Висша школа по икономика“, гр. Москва, Русия; „Understanding Europe“ с лектор проф. Алберто Алемано, HEC Paris ; „The Age of Sustainable Development“ с лектор проф. Джефри Сакс, Колумбийски Университет, САЩ), които докторантът е завършил успешно. Наред с това е участвал в редица проекти по теми, развити в дисертационния труд като политики на пазара на труда; устойчиво развитие и др.

2. Актуалност на тематиката

Актуалността на изследваната проблематика е добре откроена от автора в няколко плоскости: Първо, промяната в икономическия модел и икономическите политики от началото на 80-те и 90-те години насам, която води до засилване на неравенството, при едни държави този процес протича постепенно, а при други има по-рязко нарастване на доходното неравенство; Второ, явявайки се неизменна характеристика на пазарната икономика, в рамките на съвременната икономическа теория, неравенството се обяснява с факторното разпределение на дохода и в този смисъл то е имплицитна част от анализа на икономическата и социална система. И на трето място, актуалността на проблематиката за неравенството авторът обуславя с негативните последици в разпределението на дохода, които непрекъснато нарастват и деформират системата както в дълбочина, така и в ширина. Авторът подчертава инертността на провежданите понастоящем икономически и социални политики и слабата воля за тяхната промяна, въпреки множеството противоречия и неопровержими критики към тях. Отчитайки, че неравенството възпрепятства икономическия растеж, води до ръст на бедността и социалното изключване и поставя под съмнение устоите на демократичните процеси, авторът търси възможни действия (политики), чрез които тези процеси могат да бъдат позитивно повлияни. Тества се възможността политиките, финансирани от ЕСФ да бъдат един такъв инструмент.

3. Познаване на проблема

Докторантът показва добро познаване на изследваната проблематика и достатъчна аналитичност при интерпретацията на явлението, което му позволява да фокусира вниманието в изследването на същностни проблеми и да формулира обосновани изводи. Авторът познава много добре проблемите на неравенството в разпределението на доходите като научни достижения и теории от съвременното развитие и в тяхната еволюция, запознат е с техниките и индикаторите за измерване на неравенството и тенденциите в неговото развитие в широките мащаби на световната икономика, ЕС и България днес. За тези обширни познания принос имат и използваните 229 литературни източници, от които 57 на български език, останалите са на английски език. Авторът познава съдържанието на посочените литературни източници, удачно се позовава на основни тези за подкрепа на изложените хипотези и формулирани изводи. Подходът към прочетеното е творчески, проличава осмисляне на научните теории в контекста на неравенството, неговата същност, фактори и последици. Доколкото познанието, респ. литературата по въпросите на неравенството е изключително обширна, като достойнство на автора следва да се отбележи умението му да подбере най-ценното и стойностно в цялото многообразие от публикации по темата, както и надграждането на съществуващото знание с нови елементи, произтичащи от съвременното развитие и новите икономически и социални предизвикателства.

4. Методика на изследването

Методиката на изследването е логично структурирана, основната цел и задачите на изследването са ясно дефинирани, обектът и предметът на изследването са точно определени,

формулирани са основна теза и няколко хипотези. В съответствие с основната цел и задачи на изследването е подбрана подходяща методология за анализ на статистически данни и търсене на зависимости. Прилагат се различни подходи за извеждане на зависимости (индукция и дедукция), както и научно-изследователски методи (сравнителен анализ, обзор, критичен анализ на литература, извеждане на теоретични модели и типове политики). Очертаването на ограничителните рамки на анализа е основание за реалистични очаквания по отношение на резултатите от изследването.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Постиженията на автора в първата глава "Теоретични подходи към проблемите на неравенството в разпределението на доходите" включват задълбочено представяне на икономическата теория по въпросите на разпределението на доходите и неговите последици от гл.т. на неравенството. Проследяването на различни теоретични направления и трудове от класиците на икономическите теории до автори от наши дни позволява на докторанта да направи извод за отсъствието на единна теория по този фундаментален за общественото развитие въпрос. В този смисъл научното търсене в обяснението на икономическите и социални взаимоотношения в обществото по повод създаването и най-вече разпределението и преразпределението на обществения продукт се дефинира като безкраен и динамичен процес, без да е налице общопризната "единна" и "вечна" истина.

Авторът представя последователно и задълбочено основните възгледи за причините за измененията в доходната диференциация в класическата икономическа теория (Адам Смит, Д.Рикардо, К.Маркс); в неокласическата икономическа теория (факторното разпределение на дохода, Джон Стюард Мил); теорията за благосъстоянието (Артър Пуги); приносът на Шумпетер за динамичното развитие на капитализма като процес на съзидателно разрушение; Кейсианският модел за връзката между заетостта, лихвения процент, количеството на парите, потреблението и спестяванията; тезите на монетаристите (М.Фридман, за контрола върху паричното предлагане чрез експанзивна и рестриктивна икономическа политика); институционализмът (държавно регулиране и социални политики; Веблен, неравенството и бедността не са необходими в общества на изобилието, има трансфер на доходи от по-бедните към по-богатите, Кларънс Еърс за развитието на технологиите като фактор на развитието); неолибералната теория и възгледите на Хайек относно спонтанния ред, стабилността на парите като фокус на икономическото развитие, а не пълна заетост, тезата за това, че хората са отговорни за своите действия и концепцията за замяната на икономическото равенство и икономическата ефективност (Оукън, Андреас). Познаването на това многообразие от идеи и теории за неравенството е добра основа за докторанта да проследи влиянието на най-новите икономически и социални процеси върху разпределението на доходите.

Във втората глава "Неравенство в разпределението на дохода: фактори, последици, модели на разпределение" постиженията на автора включват предимно емпирични и аналитични резултати като:

- ✓ оценки на динамиката на доходното неравенство от 1980 г. до наши дни в света и в България;
- ✓ анализ на социално-икономическите фактори, които водят до нарастване на неравенството чрез тяхната систематизация: фактори в резултат на пазарните провали и тяхната нестабилност (асимитричност на информацията, монополи, лобизъм, скрита икономика, и т.н.); макроикономически фактори (цикличността на икономическото развитие, инфлацията, политики - икономическа, данъчна и социална); политика на синдикати; ролята на глобалните и международните съглашения;
- ✓ очертаване на последиците за социално-икономическото развитие в резултата на нарастващото неравенство.
- ✓ характеризиране на пет обобщени модела на разпределение на дохода (континентален, скандинавски, средиземноморски, англосаксонски и японски) на основа на 18 показателя с извеждане на общите тенденции и различия между тях.
- ✓ оценка за съвместяване на характеристики от различни модели в България вследствие на по-слаба социална политика, ясно изразени материални лишения и относително високи нива на обща и младежка безработица.

В трета глава "Европейски социален фонд и политики за намаляване на неравенството в доходите. Фондът в България от 2007 г. до днес" докторантът аналитично представя ЕСФ и неговите цели в периода след 2007 г. и отчита постиженията на ЕСФ по отношение на страните членки на ЕС и в България в частност. На тази основа приносен момент е:

- ✓ оценката на корелационни и регресионни зависимости между вложените средства чрез ЕСФ и динамиката в неравенството;
- ✓ предложенията за алтернативни политики за намаляването на неравенството чрез промени в данъчната политика, социалните осигуровки, диапазона на бедност, политиката на доходите, ролята на профсъюзите с разбирането за това, че ЕСФ може само да смекчи последиците от неравенството, без да го премахне.

Критичният анализ на статистическите зависимости в тази глава дава възможност на автора да постави ключови въпроси за предназначението на публичните политики за намаляване на неравенството; за характера на връзката и зависимостта между националните и наднационалните политики за коригиране на диспропорциите в разпределението на доходите - в каква степен те се допълват и в каква се конкурират; за взаимоотношението между икономически растеж и неравенството като причина и следствие; за неравенството в големите общности и възможността за неговото преодоляване; за постижимостта на конвергенция в общността и възможността за преодоляване на неравенството в регионален план.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Получените резултати могат да бъдат квалифицирани като съвременен прочит на теорията и анализ на практиката в областта на неравенството в разпределението на доходите. В този смисъл те имат научен и научно-приложен характер. Научен, дотолкова, доколкото тестват в нова среда (след кризата от 2007 г.) различни теоретични конструкции и допълват научното знание с нови характеристики и зависимости. Научно-приложен характер, доколкото се изследват статистически зависимости и се оценява ефективност на публични разходи за политики за намаляване на неравенството. В по-конкретен план тези приноси са както следва:

- Систематизирани са теоретичните достижения в развитието на научното знание по въпросите на неравенството в разпределението на дохода в обществото. Очертани са не само различията в тезите на представителите на основни научни направления, школи, отделни икономически теории на водещи учени, но и коренно противоположните им разбирания за това, какво е значението на задълбочаващото се неравенство като феномен на съвременното социално-икономическото развитие на отделните страни, региони и света като цяло. (гл.1).
- Очертани са тенденциите в развитието на неравенството от 1980 г. насам в отделни страни в света и България, в частност; систематизирани са факторите, съдействащи за задълбочаващото се неравенство; открити са последиците от задълбочаващото се неравенство в доходите върху социално-икономическото развитие и са очертани основни модели на неравенство, обвързващи неговото равнище и динамика с други индикатори (критерии) на социално-икономическото развитие. (гл.2)
- Представянето на ЕСФ като форма на наднационално въздействие позволява да се направят оценки за страните-членки на ЕС за период от десет години по отношение на въздействието на отпуснатите средства върху намаляването на доходното неравенство и подходящата диференциация; корелационни и регресионни оценки за силата на връзката между средствата по ЕСФ и основни макроикономически индикатори и индикатори за оценка на равенството в обществото; изводи за това, че наднационалните интервенции имат допълващо, докато националните политики имат основно въздействие; да се изведат нови приоритети в развитието на редица политики в областта на данъчната система, линията на бедност, прага на бедността, ролята на заетостта за намаляване на доходното неравенство, респ. политиката по доходите, както и връзката на безработицата и нейната динамика с динамиката на доходното неравенство в обществото. (гл.3)

Практико-приложната значимост на изследването е свързана с направените предложения относно възможни насоки на политики в редица области на икономическото и социално развитие .

Получените научни и научно-приложни резултати се основават на задълбочен анализ на същността и еволюцията на научното мислене за същността и въздействието на доходното

неравенство в развитието на отделни страни, региони и света като цяло, за възможностите чрез други, алтернативни политики да се въздейства за ускоряване на икономическия растеж и за намаляване на доходното неравенство.

Представените публикации са пет на брой. В тях авторът представя различни аспекти от дисертационния труд. Те са публикувани в научни трудове на ПУ (две от тях) и в сборници от доклади на научно-практични конференции с международно участие във Варна (две публикации) и София, БАН (една публикация).

7. Автореферат

Авторефератът като съдържание и качество отговаря на изискванията на съответните правилници на ПУ. Като съдържание той отразява вярно направеното изследване и формулира точно постигнатите приноси.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Към дисертационния труд в процеса на неговото използване в бъдеще могат да бъдат направени и редица *пожелания*:

- ✓ Да се прецизират задачите на изследването: от формулираните седем задачи на изследването две описват техники на анализа (петата задачата - анализ на разпределението на средствата от ЕСФ и шеста задача - корелационен и регресионен анализ на динамични и вариационни статистически редове.) Останалите пет задачи отразяват напълно широкообхватността на изследването, представящо в три глави теоретичните аспекти на неравенството от началото на класическата икономическа теория до наши дни; динамиката в развитието на неравенството, неговите причини и последици върху икономическото развитие, основни модели в развитието на неравенството; ролята на ЕСФ за намаляване на неравенството и реалните резултати и препоръки за нови акценти на политики.
- ✓ Направеното заключение към първа глава от дисертацията не следва да повтаря особеностите на разглежданите теории, а да синетизира изводи, които имат отношение към методологическата рамка на авторското изследване в контекста на надграждане на теоретичното познание с нови особености от съвременните условия.
- ✓ Изложението във втора глава може да бъде задълбочено от гледна точка на неговата аналитичност. Анализът на връзката между изложените теоретични конструкции и реалните тенденции и трендове в развитие на неравенството може да се уплътни така, че конструкцията на модела за интервенция чрез ЕСФ да получи по-силна логическа обосновка. При съпоставката на различните социални модели докторантът може по-аргументирано да открие принципните сходства и различия между тях от гл.т. на избрани критерии, напр. този за съотношението между ръста на заетостта и намаляването

на неравенството. Могат да бъдат направени и по-категорични изводи за това дали съвременните условия променят критериите за неравенство в разпределение на доходите.

- ✓ В трета глава са направени редица изводи на основата на установените статистически закономерности в контекста на теоретичните модели от предходните две глави за недостатъчната ефективност на провежданите политики и за различни резултати от тези политики в различните страни и региони. Тези, както и редица други изводи могат да бъдат уплътнени с по-задълбочени аргументи относно спецификите на над-националните политики и режима на тяхното управление, както и за съотношението между национални и общностни цели и формите на тяхното проявление.
- ✓ Таблиците и графиките в текста на дисертационния труд следва да се редактират: част от тях са претрупани с информация и трудно се четат (напр. графики 2.23 на стр. 102); да се подобри оформлението на таблиците, напр. 2.3; 2.4; 2,5 и т.н.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд показва, че неговият автор притежава качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване и интерпретиране на резултатите от него. Представеният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които имат принос в икономическата наука и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за придобиване на научни степени в ПУ "Паисий Хилендарски".

На основание на посочените постижения и достойнства на дисертационния труд, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да вземе решение за присъждане на Петко Нажад Миран образователната и научна степен 'Доктор' по икономика в област на висше образование: 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика докторска програма Политическа икономия

7.09.2016 г.

Изготвил становището: проф. д-р Искра
Спасова Белева

(ак. дл. н. ст. име фамилия)